

2ο Μάθημα: Η διάκριση *Ελευθερίας* και *Εξουσίας*

Δευτέρα, 17 Μαρτίου 2025

1. Εισαγωγή - Το πρόβλημα της ταξινόμησης των πολιτικών θεωριών

- Κλασικές διαιρέσεις: Αριστερά / Δεξιά, Πρόοδος / Συντήρηση.
- Αναλυτική δυσκαμψία των παραδοσιακών σχημάτων στην κατανόηση σύγχρονων φαινομένων (π.χ. Οικολόγοι, Λαϊκιστές, Φιλελεύθεροι).
- Πρόταση για μια πιο ουσιαστική ταξινόμηση βάσει της στάσης απέναντι στην Ελευθερία και την Εξουσία.

George Orwell: «Η πραγματική διαίρεση δεν είναι ανάμεσα σε συντηρητικούς και επαναστάτες, αλλά ανάμεσα σε αυταρχικούς και φιλελεύθερους».

2. Ελευθερία: Διάφορες εννοιολογήσεις

- Isaiah Berlin: Διάκριση ανάμεσα στην αρνητική/αποφατική ελευθερία (ελευθερία από παρεμβάσεις) και στη θετική ελευθερία (ελευθερία αυτοκαθορισμού και δράσης)
- John Stuart Mill: Η ελευθερία ως μη παρέμβαση. Η αρχή της μη βλάβης και η προστασία από την τυραννία της πλειοψηφίας.
- Jean-Jacques Rousseau: Η (θετική) ελευθερία ως αυτοδιακυβέρνηση, συμμετοχή στη γενική βούληση.
- Immanuel Kant: Ελευθερία ως αυτονομία, ως πράξη κατά το ηθικό καθήκον που ορίζει η λογική,
- G.W.F Hegel: Ελευθερία ως αυτοπραγμάτωση εντός των θεσμών (οικογένεια, πολιτική, κοινωνία, κράτος).

3. Εξουσία: Διάφορες εννοιολογήσεις

- Machiavelli / Hobbes / Nietzsche: Η δυνατότητα επιβολής της βούλησης, του ελέγχου επί άλλων ατόμων.
- Steven Lukes: Τρεις διαστάσεις της εξουσίας – 1. Η επίλυση των ορατών συγκρούσεων, 2. Ο έλεγχος της ατζέντας, 3. Η διαμόρφωση επιθυμιών και συνειδήσεων
- Michel Foucault: Δίκτυο κοινωνικών σχέσεων, βιοεξουσία, πειθαρχία, εσωτερίκευση της πειθαρχίας (Πανοπτικών)
- Φεμινιστικές / Μετααποικιακές θεωρίες: Αφανής εξουσία μέσω κοινωνικών προκαταλήψεων και αποκλεισμών

4. Ελευθερία και Εξουσία: Εντάσεις και Διλήμματα

- Ατομική ελευθερία vs συλλογική ασφάλεια: Πόση ελευθερία πρέπει να παραχωρήσουμε για να κατοχυρώσουμε την ασφάλειά μας;
- Ηθικά δικαιώματα vs ρεαλιστικές ανάγκες: Πώς συμβιβάζονται τα ιδεώδη μας με την πρακτική ανάγκη της διατήρησης της τάξης;
- Αρνητική vs θετική ελευθερία: Περιορισμός εξαναγκασμού ή προώθηση της αυτοπραγμάτωσης μέσω των θεσμών; Πού πρέπει να δώσουμε προτεραιότητα; Μπορεί να υπάρξει μια αρμονική σύνθεση των δύο αυτών στοχεύσεων;
- Εξουσία δημοκρατική vs εξουσία αυταρχική: Ποιος και πώς νομιμοποιείται να αποφασίζει για τους πολλούς;

5. Δύο προτάγματα: Ελευθερία και Εξουσία

Υπέρ της ελευθερίας:

- Τι είναι ο άνθρωπος; Έμφαση στην ικανότητα ενσυναίσθησης και συνεργασίας και στα φυσικά δικαιώματα.
- Ρόλος του κράτους ως εγγυητή των ελευθεριών, όχι φορέα σχεδιασμού.
- Αυθόρμητη τάξη: κοινωνική οργάνωση χωρίς κεντρικό σχεδιασμό.

Υπέρ της εξουσίας:

- Τι είναι ο άνθρωπος; Ανεπαρκές ον χωρίς εξουσιαστική αρχή (Χομπς).
- Εξουσία ως αναγκαία για την επιβολή τάξης και τη διατήρηση της κοινωνίας.
- Κοινοτιστική προοπτική: η ελευθερία επιτυγχάνεται μέσα από θεσμούς που διασφαλίζουν την ενότητα.

6. Ερωτήματα για συζήτηση

- Ποιο από τα δύο προτάγματα θεωρείτε πιο πειστικό;
- Υπάρχουν σύγχρονα παραδείγματα όπου η ελευθερία υπονομεύεται στο όνομα της ασφάλειας;
- Μπορεί η έννοια της γενικής βούλησης να χρησιμοποιηθεί χωρίς να διολισθαίνει σε καταναγκασμό;
- Είναι η τεχνολογική επιτήρηση μια νέα μορφή άσκησης εξουσίας;

Προτάσεις για περαιτέρω μελέτη:

Isaiah Berlin, Two Concepts of Liberty (1958).

John Stuart Mill, On Liberty (1859).

Jean-Jacques Rousseau, Το Κοινωνικό Συμβόλαιο (1762).

Steven Lukes, Power: A Radical View (1974).

Michel Foucault, Επιτήρηση και Τιμωρία: Η Γέννηση της Φυλακής (1975).

Carl Schmitt, The Concept of the Political (1932).